

C. A. ROSETTI, PRIMAR AL BUCUREȘTILOR

ȘERBAN RĂDULESCU-ZONER

Activitatea de primar al Bucureștilor a avut un caracter cu totul episodic în viața lui C. A. Rosetti, a omului politic și a publicistului epocii în care s-a făurit România modernă, în viața celui care timp de patru decenii a fost mereu în fruntea luptei pentru libertate și dreptate socială, pentru unitate și independență națională.

De aceea în literatura de specialitate se fac cel mult scurte mențiuni privind pe C. A. Rosetti primarul, adesea faptul este trecut cu vederea¹. Este explicabil, căci el a deținut această funcție doar trei luni și câteva zile, din mai și până în august 1877, deci foarte scurtă vreme și într-un moment în care activitatea sa, conducând ziarul „Românul” și prezidind în același timp Camera Deputaților, atunci când se decidea soarta României ca stat independent, nu putea decât pune în umbră activitatea aceluiași Rosetti ca prim edil al Capitalei.

În calitatea sa de primar el a avut de altfel un rol aproape exclusiv politic, sesizat „in medias res” de Constantin Bacalbașa² și, nu de mult, într-o relativ recentă monografie, de către Vasile Netea, care reia de fapt teza amintitului cronicar al „Bucureștilor de altă dată”. „Prestigiul și popularitatea lui Rosetti au determinat guvernul, îndată după săvârșirea memorabilului act [de la 9 mai 1877] să-i încredințeze și sarcina de primar al Bucureștilor pentru ca astfel, în această calitate, să poată întâmpina în capitala României independente pe țarul Alexandru al II-lea”, scrie Vasile Netea³.

O analiză mai de amănunt, pe baza documentelor vremii, a situației politice din țară și a poziției pe plan internațional a României în mai 1877, confirmă și explică această teză, dar o și nuanțează, după cum cercetarea actelor emise de Primăria Comunei București, din perioada respectivă, pune în lumină și activitatea, *stricto sensu*, de primar a lui C. A. Rosetti.

În urma demisiei Consiliului Comunal, de nuanță conservatoare, prezidat de generalul George Manu, a fost ales — între 27 și 29 aprilie 1877 — un nou consiliu. Printre membrii acestuia s-a numărat C. A. Rosetti, ales alături de doctorul Sergiu și de Dimitrie N. Ionescu la Colegiul III. Din același consiliu au mai făcut parte: I. Procopie Dimitrescu, prim ajutor de primar, D. Giani, N. Manolescu, Alex. Băicoianu, ce au candidat la Colegiul II, precum și Gr. Serurie,

¹ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. 1, București, 1977, p. 196; *Istoria orașului București*, red. resp. F. Georgescu, București, 1965, p. 325; C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, București, Edit. pentru literatură, 1966; V. Netea, *C. A. Rosetti*, București, Edit. științifică, 1970, p. 321.

² C. Bacalbașa, *op. cit.*, vol. 1, p. 196.

³ V. Netea, *op. cit.*, p. 321.

N. Fleva, Pană Buescu, Anton Mavrus, Marin Cristu, aleși la Colegiul IV⁴. Reprezentantii Colegiului I, respectiv Vasile Paapa, D. Brătianu, George Manu, C. Bosianu și-au dat imediat după alegeri demisia, ca și C. Olănescu ales de asemenea la Colegiul II, încît Consiliul Comunal al Capitalei prezidat de C. A. Rosetti nu număra printre membrii săi nici un reprezentant al Colegiului I.

Data exactă a preluării funcției de primar al Bucureștilor de către C. A. Rosetti nu figurează nici în Monitorul Primăriei și nici în Monitorul Oficial, oricum ea se plasează înainte de 18 mai cînd a fost emisă prima ordonanță semnată de noul președinte al Consiliului Comunal. Aceasta se referă la obligația tuturor hotelierilor să aibe afișate „tarife de prețurile camerelor și ale obiectelor de primă necesitate: luminare, lemne, cafea, ceai etc.” „Aceste tarife — se menționează în aceeași ordonanță — vor fi imprimate în limbile română, franceză, rusă și vor fi prezentate mai întîi Primăriei spre a lua viza”.⁵ În condiții asemănătoare trebuiau afișate, pe coridoare și în sălile de mese, prețurile mîncărilor și băuturilor⁶.

Cauza emiterii acestei ordonanțe poate fi desigur căutată în prezența în oraș a unui număr tot mai mare de cetățeni străini (diplomați, militari, reporteri) datorită cunoscutelor evenimente politico-militare în plină desfășurare, dar data de 24 mai, pînă cînd hotelierii au fost obligați să se conformeze noilor dispoziții, constituie un indiciu că acestea fuseseră date în legătură cu vizita oficială ce urma s-o facă țarul Alexandru II în capitala României, localurile publice urmînd să fie atunci, cu atît mai mult, frecventate de numeroși cetățeni străini.

Cu același prilej, Primăria — la propunerea lui C. A. Rosetti — a trebuit să deschidă un credit de 6 693,35 lei, în vederea acoperirii cheltuielilor de pavoazare a orașului, în primul rînd pentru confecționarea de steaguri, sumă ce s-a ridicat la 8 539 lei, pe cînd în bugetul comunal fuseseră prevăzuți, pentru asemenea ocazii, doar 2 000 lei pe întregul an financiar⁷.

Desigur că pentru toate acestea nu trebuia să fi fost neapărat C. A. Rosetti primar, în momentul vizitei țarului la București. Altul a fost motivul, unul strict politic. După cum se știe, atunci nu se ajunsese la nici un acord între România și Imperiul țarist referitor la viitorul statut internațional al statului român sau în privința unei colaborări dintre cele două armate. Ziarul „Timpul” avea, în parte, dreptate atunci cînd afirma că guvernul din Petersburg refuza, în acel moment, să accepte o colaborare activă a României, în războiul cu Imperiul otoman, deoarece în București se afla la putere gruparea radicală⁸ „compromisă” în ochii țarului la 1848 cît și cu prilejul evenimentelor din 1870—1871.

Chiar dacă Alexandru II și cancelaria imperială au avut și alte motive de a fi refuzat inițial colaborarea militară a României, motive bine cunoscute, proprii politicii sud-est europene a Petersburgului, asupra cărora nu e cazul de

⁴ „Monitorul Primăriei București”, nr. 12, 22 apr./4 mai, p. 105 și nr. 34, 1/13 nov. 1877, p. 313.

⁵ Ibidem, nr. 14, 28 mai/9 iunie, 1877, p. 119.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, nr. 17, 22 iunie/4 iulie 1877, p. 140.

⁸ Cf. Beatrice Marinescu, Aurel Duțu și Ș. Rădulescu-Zoner, *Bucureștii și epopeea independenței*, București, Edit. Academiei R. S. România, 1978, p. 89.

a insista în această comunicare, neîncrederea diplomației țariste în guvernul așa-zis „roșu” de la București nu poate fi neglijată. Conform unui raport al consiliului austro-ungar din București, trimis contelui Andrassy la 13 iunie 1877, ministrul de externe român, Mihail Kogălniceanu, nu ar fi fost cituși de puțin pe placul oficialităților țariste. Acestea ar fi preferat „să-l vadă” pe numitul bărbat de stat român „înlocuit cu domnul Boerescu sau cu prințul Dimitrie Ghica”, se poate citi în raportul consulului Zwiedinek, care semnala totodată și repetatele vizite ale generalului Florescu la Ploiești, la cartierul general al țarului, unde ar fi fost primit întotdeauna foarte curtenitor⁹.

Ca atare, pentru a fi limpezite raporturile dintre România și Imperiul țarist, într-un moment când independența țării nu fusese recunoscută de nici o putere străină, când trupele țarului se aflau în schimb pe teritoriul statului român (ce-i drept pe baza convenției din 4/16 aprilie dar chiar și fără încheierea acesteia ele ar fi intrat în România), când cancelaria imperială se opunea unei participări active a României în războiul purtat contra Imperiului otoman, trebuiau folosite toate mijloacele în vederea ajungerii la un acord cu Rusia. În sensul dorit de români, iar în acest scop spulberarea, mai întâi, a neîncrederii lui Alexandru II în guvernul de la București. De aceea a fost rezervată țarului fastuoasa primire din 27 mai/8 iunie, în capitala României, și tot din aceeași cauză preluase C. A. Rosetti noua sa funcție de primar pentru ca, prin cuvântul său protocolar de „bun sosit”, deci al unui cunoscut radical, el să convingă pe Alexandru II să adopte față de guvernul român o atitudine mai puțin rigidă. „Devenind numai de ieri capitala unui stat deplin independent, orașul București e mîndru de a deschide astăzi porțile sale liberatorului popoarelor din Orient. El m-a însărcinat a ridica vocea, în numele său pentru a saluta cu cel mai profund respect, pe marele monarh care prin vizita sa a binevoit a face îndoit memorabilă noua fază în care a intrat România liberă și independentă”, a spus primarul Bucureștilor țarului,¹⁰ cu acea ocazie, oferindu-i tradiționala pîine și sare, pe cînd generalul Ignatiev, fostul ambasador al Rusiei la Constantinopol, șopti stăpînului său autocrat: „Sire, c'est Rosetti”.¹¹

A fost o cuvîntare de circumstanță, al cărui scop l-am amintit mai sus. Totuși Rosetti a fost criticat de partizanii săi radicali pentru faptul de a fi primit să rostească menționatul cuvînt de bun sosit, atît de călduros. El a răspuns însă, acestor critici, conform unui raport al consulului Austro-Ungariei, că gestul său protocolar nu are nici o importanță deoarece el are ferma convingere că urmarea războiului pentru Rusia, fie ea învingătoare sau învinsă, va fi prăbușirea absolutismului țarist și deschiderea căii democrației¹².

Primirea făcută țarului la București și-a atins în parte scopul urmărit de guvern. Chiar dacă s-a ajuns la un acord privind campania armatei române, în condițiile cerute de guvernul țării, de-abia după primele operațiuni nereușite,

⁹ Arhivele Statului București, (în continuare: Arh. St. Buc.), fond Casa regală, ds. 40/1877, f. 7.

¹⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 110, 28 mai (st. v.) 1877.

¹¹ Cf. Fr. Kohn-Abrest, *Zig-zags en Bulgarie*, 1879, p. 129.

¹² Zwiedinek către Andrassy, 20 iunie 1877, Arh. St. Buc., Fond Casa regală, ds. 40/1877, f. 20.

de la Plevna, ale trupelor țariste, climatul negocierilor româno-ruse s-a schimbat după vizita țarului în București¹³.

De la amintitele evenimente, C. A. Rosetti a mai rămas două luni și jumătate primar al Capitalei, perioadă în care toate eforturile națiunii au fost îndreptate în vederea câștigării războiului pentru independență, când privirile tuturor celor rămași acasă erau îndreptate spre Plevna, unde marile bătălii încă nu avuseseră loc.

În acest context și-a desfășurat activitatea Consiliul Comunal, prezidat de C. A. Rosetti. A fost discutat și aprobat bugetul Comunei pe a doua parte a anului și s-a luat decizia efectuării, într-un viitor apropiat, a unui recensămint general cu scopul stabilirii noilor patente și impozite funciare¹⁴. De numele lui Rosetti, ca primar al Bucureștilor, sînt legate ordonanțele privind obligația locuitorilor de a se îngriji de curățenia orașului (măturarea trotuarelor, interzicerea deversării în stradă a apelor reziduale etc.) și cea a percepătorilor de a se conforma cu strictețe dispozițiilor de percepere a impozitelor¹⁵.

Problema cea mai delicată ce a stat în sarcina Consiliului Comunal, ales în aprilie 1877, a fost greaua moștenire, de la consiliul precedent, a unui deficit în buget de aproape 1,5 mil. lei, încît — conform studiului întocmit de ajutorul de primar, I. Procopiu Dimitrescu — trebuia să se recurgă la drastice economii¹⁶, impuse, cu atît mai mult, și de evenimentele la ordinea zilei.

În ședința extraordinară din 30 iunie/12 iulie 1877, C. A. Rosetti a comunicat membrilor Consiliului intenția sa de a demisiona, deoarece celelalte obligații ale sale, în acele momente de grea încercare a țării, nu-i permiteau să consacre timpul ce l-ar fi dorit pentru conducerea Primăriei, în condițiile dificile, pline de privațiuni financiare, în care aceasta lucra.¹⁷ El a rămas totuși în funcție pînă la începutul lui august,¹⁸ ultima ședință a Consiliului Comunal pe care a prezidat-o fiind cea din ziua de 4 ale respectivei luni¹⁹. După demisie el a continuat să participe la unele din ședințele Consiliului Comunal, în calitate doar de consilier, atribuțiile sale de primar fiind preluate de I. Procopiu Dimitrescu, dar numai cu titlul de locțiitor.

¹³ Beatrice Marinescu, Aurel Duțu, S. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 95—108.

¹⁴ „Monitorul Primăriei București”, nr. 17, 22 iunie/4 iulie 1877, p. 138—140, nr. 18, 6/18 iulie 1877, p. 153—157, nr. 19, 9/21 iulie 1877, p. 161—166, nr. 20, 14/26 iulie 1877, p. 170—191 (Bugetul a fost votat în ședința Consiliului Comunal din 18 iunie [st. v.] 1877).

¹⁵ *Ibidem*, nr. 14, 28 mai/9 iunie 1877, p. 117—118 și nr. 18, 6/18 iulie 1877, p. 153—157.

¹⁶ Vezi nota 14.

¹⁷ „Monitorul Primăriei București”, nr. 23, 3/15 august 1877.

¹⁸ Printre cele discutate și hotărîte în cadrul respectivelor ședințe ale Consiliului Comunal a fost problema deschiderii unei căi de acces care să lege strada Horei cu Calea Mihai Bravul, ținerea unei licitații „pentru darea în întreprindere a șoseluirii stradelor Mărcuța, Agriculturii și Frunzei și a reparării pavagiului stradelor Popa Chițu, unei părți din calea Văcărești și Dudești cu parte din strada Pitagora și strada Bravilor și a stradelor Dudești cu o parte din Cantemir...”, precum și aplicarea unor amenzi „Societății gazului aerian pentru defectuoșitățile iluminării orașului”: „Monitorul Primăriei București”, nr. 26, 19/31 august, 1877 (ședința din 1/13 august 1877).

¹⁹ *Ibidem*, nr. 27, 5 august/6 septembrie 1877, p. 265—268.

Dacă aruncăm o privire asupra istoriei politico-diplomatice a războiului pentru independența României, observăm două perioade de mare dificultate pentru guvernul prezidat de I. C. Brătianu. Prima a fost cea amintită, pînă la încheierea cunoscutului acord de la Gorni Studen din luna august 1877, perioadă în care C. A. Rosetti a fost primar al Capitalei. A doua perioadă a fost cea a încredării relațiilor dintre București și Petersburg, după semnarea tratatului de pace ruso-turc de la San Stefano și pînă în lunile următoare încheierii Congresului de la Berlin²⁰. Atunci i s-a încredințat lui Rosetti portofoliul Ministerului de Interne, pe care l-a deținut de la 26 martie 1878 pînă la 17 noiembrie 1878, fiind și președinte interimar al consiliului de miniștri atîta vreme cît I. C. Brătianu împreună cu Mihail Kogălniceanu se aflau în capitala Germaniei pentru a apăra, în fața congresului celor șapte mari puteri, interesele României.

Toate acestea pledează, fără a mai face alte comentarii, în favoarea tezei privind rolul strict politico-diplomatic pe care l-a avut C. A. Rosetti ca primar al Bucureștilor, primul primar al Capitalei după dobîndirea independenței.

---

²⁰ Beatrice Marinescu, A. Duțu, și S. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 182—183; vezi și Gh. Matei, *Mărturie finlandeze privind războiul din 1877—1878 împotriva Imperiului otoman și România*, în „Anale de istorie”, XIV (1968), nr. 4, p. 55—58.